

• • • *Moldova și economia de schimb europeană. Secolele XIV–XVIII*, Biblioteca Fundației Academice „A.D. Xenopol”, VIII, coord. Al. Zub, volum editat de V. M. Butnariu, Editura Panfilius, Iași, 2003, 140 p.

O succintă *Introducere*, semnată de editor, argumentează importanța temei și obiectivele urmărite pe parcursul lucrării: reluarea rolului și a locului Moldovei în context internațional, dintr-o dublă perspectivă – cea a sistemului politic european și a fenomenelor monetare din epocă. Această interferență a planurilor abordate, alături de perspectiva interdisciplinară susținută de utilizarea izvoarelor numismatice (destul de restrânsă însă) asigură demersului, în opinia editorului, o notă de inedit. Cartea este structurată în patru capitole, la rândul lor subîmpărțite, dispuse cronologic, reprezentând contribuții ale cercetătorilor Institutului „A.D. Xenopol” din Iași.

Primul capitol, intitulat *Poziția internațională a Moldovei până la 1412. Strategii politico-militare și sisteme monetare*, este semnat de V.M. Butnariu. Autorul creionează evoluția raporturilor de forțe pe continent, de la mijlocului secolului al XIII-lea, perioadă de relativă prosperitate sub semnul lui *pax mongolica*, până la începutul secolului al XV-lea, când tratatul de la Lublau a dezamorsat temporar conflictul dintre Ungaria și Uniunea polono-lituaniană. Într-un plan secundar apar mențiunile referitoare la statutul juridic al Moldovei, de la întemeiere până în timpul domniei lui Alexandru cel Bun. De o atenție mai amplă beneficiază momentul 1372, când împăratul Carol al IV-lea și regele maghiar Ludovic de Anjou au încheiat un acord de recunoaștere reciprocă a posesiunilor, în actele celor doi suverani fiind menționată și Moldova. Abordând problema din perspectiva izvoarelor numismatice din epocă, autorul

pare convins că nu ne aflăm în fața unei simple afirmări a unei pretenții de stăpânire din partea suveranului angevin, ci a unei suzeranități *de facto*. Argumentul adus în această situație, și anume interpretarea oscilațiilor emisiunilor pragheze din compoziția a patru tezaure analizate, descoperite pe teritoriul Moldovei, este unul indirect și puțin consistent dacă ținem cont de faptul că toate aceste depozite au fost recuperate parțial. Însă ideea poate fi reținută și verificată prin informații mai sigure.

O situație interesantă, care necesită explicații, este absența emisiunilor poloneze și lituaniene în descoperirile monetare de până acum, de la est de Carpați, în perioada de început a suzeranității poloneze asupra Moldovei.

Același autor semnează și capitolul următor – *Europa de la medieval la modern. Secolele XVI–XVII*. În structura internă a lucrării se pare că acest demers, axat pe problematica politico – militară a Europei din această perioadă, fixează cadrul de manifestare a fenomenelor corespunzătoare din spațiul est-carpatic, analizate pe larg în ultimele două capitole. Discuția este structurată pe trei paliere, cele trei contribuții abordând perioada, succesiv, prin prisma mentalităților, a situației politice și a vieții economice. Fundalul ideologic al epocii este marcat de criza spiritualității medievale („a cunoștinței medievale europene” cum o numește autorul), provocată de extinderea spiritului umanist al Renașterii, pe de o parte, și conflictul dintre catolicism și protestantism, pe de alta. În acest cadru sunt inserate considerațiile de natură politică și economică, analizate independent. Punctul de

plecare al discuției îl constituie analiza compoziției tezaurului monetar din secolele XVI–XVIII, descoperite pe teritoriul Moldovei. Inventarierea acestora a permis autorului stabilirea „așa-numitelor” spații monetare – în speță cel otoman, german, polonez, sudez și rusesc. Ele corespund acelor factori de putere, situați în vecinătatea Moldovei, care s-au angajat în dispute pentru dobândirea preponderenței politico – militare, juridice și economice asupra acestui teritoriu. Pornindu-se de la aceste date, se reconstituie întregul sistem politic și economic european, subîmpărțit în patru unități geopolitice, evidențiindu-se constant „dependențele dintre fenomenele monetare și evenimentele politico – militare din epocă”.

Cel de-a treilea capitol, semnat de Dumitru Agache, sugestiv intitulat *Comunicare, interferențe și disjunții*, abordează problema căilor de comunicație în spațiul est-carpatic, în evul mediu. Așa cum deducem din ampla „retrospectivă istoriografică” asupra subiectului, domeniul nu este unul inedit, prilejuind deja numeroase abordări din unghiuri și viziuni diferite. În același timp, excursul istoriografic permite autorului relevarea unor carențe, în special de ordin metodologic, privind utilizarea surselor și interpretarea lor – se impută mai ales gravitatea în jurul unor „clișee”, nedepășindu-se puncte de vedere exprimate de antecesori în materie. În ultima parte se propune o nouă perspectivă, încercându-se tratarea temei în raport cu doi factori decisivi: cadrul natural al țării și „activitatea istorică fundamentală”. Dacă împrejurările geografice, constante pe tot parcursul evului mediu, au influențat ruta sau cursul căilor de comunicație, faptul istoric concret și în primul rând cel economic a jucat un rol precumpănitor în dezvoltarea diferită a acestora. Urmărind interferențele între evenimentele istorice și metamorfozele „drumului moldovenesc”, autorul întreprinde un sumar excurs istoric referitor la evoluția căilor de comunicație din Moldova, în evul mediu și în perioada de început a epocii moderne.

Ultimul capitol prilejuiește autorilor tratarea unor *Aspecte de politică monetară și fiscală în Moldova (secolele XVI–XVII)*, sub forma unor succinte studii de caz referitoare la domniile lui Petre Șchiopu, Vasile Lupu și Gheorghe Duca. Cătălina Chelcu aduce *Mărturii despre politica financiară a lui Petre Șchiopu*, încadrând tema în contextul mai larg al crizei economice ce a afectat Imperiul Otoman în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Din păcate, aspectele concrete ale politicii financiare a domnului moldovean sunt destul de sumar tratate, probabil și din cauza precarității informației documentare existente. În fața permanentelor ingerințe ale Porții domnul recurge la împrumuturi contactate la Constantinopol, mediate de agenții săi de credit. Pentru a-și recupera banii, unii dintre aceștia îl

însoțesc pe domn în țară, implicându-se în activitățile comerciale într-un veritabil fanarotism *avant la lettre*.

Studiul *Vasile Lupu, „prințul argintului” în Moldova*, reia succint, rezultatele unei mai vechi contribuții a autorului (cf. V. M. Butnariu, *Introducerea talerului leu în Moldova în vremea lui Vasile Lupu*, în *Alia*, 31, 1994, p. 59-71), privind politica monetară, extrem de abilă, a acestui domn. Deosebit de interesant se dovedește exercițiul de reconstituire numismatică a compoziției tezaurului de la Zănești (jud. Neamț), descoperit în 1891 și pierdut astăzi pentru lumea științifică. Numismatul ieșean ieșean pornește exclusiv de la descrierea dimensiunilor pieselor, prin comparația lor cu monede bătute în România la sfârșitul secolului al XIX-lea și de la precizarea milesimurilor relative a 11 monede. Aceste date din documentele epocii au fost coroborate cu cele oferite de studiile de statistică numismatică, în condițiile unei bune cunoașteri a contextului monetar al epocii. Iată cum ar arăta, ipotetic, reconstrucția pe nominaluri a compoziției tezaurului de la Zănești: 46 leu-wendaaler, 4 orty și 85 trojaki.

Ultima contribuție aparține lui Marius Chelcu, având în prim plan o personalitate deosebită: *Gh. Duca – „un negustor” pe tronul Moldovei*. „Băiat de prăvălie” care accede rapid în *cursus honorum* specific pefanarotismului, Gh. Duca a rămas în memoria istorică prin măsurile fiscale de excepție, care au caracterizat cele trei domnii din Moldova. Momentul declanșator al acestei politici economice se produce în cea de-a doua domnie, când „premisele obținerii tronului s-au schimbat radical”, „preferințele factorilor interni de putere fiind ignorate”. În afara măsurilor fiscale propriu-zise, cunoscute din izvoarele vremii există câteva direcții și motivații ale acestei politici economice, bine evidențiate de autor. Domnul acordă prioritate asigurării visteriei domnești, pentru a putea reînnoi firmanul și a se asigura în caz de mazilire. Predilecția arătată de domn pentru averile imobiliare (vii și sate), deseori încredințate cu titlu de folosință limitată unor apropiați, ascunde aceleași motivații. Din întreaga activitate a acestui personaj se pot desprinde „o serie de aspecte ale practicii economice și politice care se vor contura pe deplin în veacul următor”.

Prin intenția de a aduce în prim plan izvoarele numismatice în încercarea de a le corobora cu evenimentele politico-economice ale epocii, lucrarea de față se constituie într-o apariție salutară în peisajul istoriografic moldovean. Din păcate, intervalul exagerat de timp propus de autori (aproape jumătate de mileniu) a permis doar tratarea mai consistentă a unor secvențe disparate din viața politică-economică a spațiului est-carpatic, lezând, inevitabil, organicitatea expunerii.

LUCIAN MUNTEANU